

MEDLEMSBLAD

Nr. 165

Juni 2020

*Dronebilde av Holmby med Varalden i bakgrunnen.
Gunda Holmby har skrevet ned slektshistorie fra sitt barndomsheim,
og du kan lese om det her i bladet på side 3. Foto: Knut Sørby.*

Nytt fra laget	2
Holmby	3
Beklagelse	7
Taklampe i Orala	8
Restaurert låve	9
Kaldkjelder	10
Våre finnetorp	13
Konfirmanter 1970	17
Helsebot	20
Lars Silkisberget	21
Et gammelt hus dukket opp	26
Mange skolebarn	28
Potetsetting	28
Geocaching	29
Stolpejakt	33
Tur-app	34
Austmarka-nytt	35

Nytt fra laget

Gaver til laget

Fra Trond Fullu: Takstein til kokkhus i Orala. Fra Glåmdal Utstyr- og Motorhistorisk Forening: Jubileumsbok 1995 – 2020. Fra Martha Rognhaug: Kakeboks fylt med spisebestikk, samt taklampe (se egen omtale). Fra Eivind og Magnus Enger: 10 kg frøpoteter. Båregave ved Torbjørn Høeghs begravelse. Fra Reidar Bottilsrud: Vedkløyve-maskin. Hjertelig takk for gavene.

Nye medlemmer

Gunnar Roland, Biristrand. Elisabeth Nygårdseter, Ottestad. Dag Terje Klarp Solvang, Oslo. Paul Larsson, Sander. Magnus Arnstorp, Reistad.

Mange planer er forandret

Korona-pandemien som nå har herjet her i landet i tre måneder, har forpurret flere arrangementer for Historielaget i år. Årsmøtet 26. mars er utsatt på ubestemt tid.

Likedan er det med foredraget til Oddvar Øieren Karvainen som var ment å være 31. mars.

Austmarka Marken avlyses i år. Men vi håper og tror på Tundag med et noe bredere innhold lørdag 19. september kl. 11-15.

Ovenstående er avhengig av virus-situasjonen til høsten. Vi bringer mer opplysninger om arrangementer i september-bladet.

Heller ikke den store skolefesten 20. juni ble det noe av. Neste forsøk er planlagt til lørdag 19. juni 2021.

Gunda Holmby forteller om sin slekt

Gunda var født 19/10 1900 i Holmby ved Varalden. Hun reiste tidlig ut og utdannet seg som husstellærer. Hun virket som lærer fram til 1949 da hun ble bedt om å komme heim for å stelle for sin mor og bror. Hun var også husstellærer ved skolen på Austmarka.

I 1983 flyttet hun i leilighet på Kongsvinger, og hun fikk nå tid til å skrive ned hendelser fra gamle dager og om sin egen slekt. Vi vil bringe noen utdrag av dette her i bladet.

Gunda som husstellærer på Austmarka 1960/61. Elevene er fra v. Kåre Vestli, Svein Steffenstorpet, Halvard Delet og Gunnar Aaserud.

To finner som var bosatt i Sverige et par års tid, flyttet til Austmarka. Det finske navnet var Ampiainen. Det var Mattis og Johan. Mattis var gift i Sverige med ei finsk kvinne, Maria Andersdatter fra Sunne. Hun var mye yngre enn Mattis som var 60 år. Mattis ryddet heimen Hamneren og tok navnet Hammer. Johans heim ble Ampian.

Mattis ble vel mottatt på Austmarka. Han var en trivelig kar og ble aldri mobbet av nordmennene som mange av de andre finnene. Mattis fikk sønnen Anders, og det ble Anders Mattisen. Mattis' døtre ble gift på de største gardene på Austmarka, som Fagernes og Kolbjørnsrud. Anders Mattisen ble gift med Tore Hansdatter Østgård, og de fikk en sønn, Anders Andersen Hammer, født 1729. Anders Andersen Hammer giftet seg 1758 med Eli Torkelsdatter og fikk en sønn, Anders Andersen, født 1765.

Denne Anders Andersen giftet seg med enken Kari Andersdatter Skullerud, og de flyttet til Skullerud. De fikk to sønner og en datter. Sønnen Anders giftet seg med Berte Syversdatter Fagernestangen og flyttet til Holmby og tok navnet Holmby. Hvorfor Anders Andersen flyttet til Holmby var at Ole Olsen på Solberg kjøpte Skullerud. Ole Olsen giftet seg med en 16 år gammel jente fra en annen Solberggård. Og i ekteskapet fikk de tre barn som alle døde, og mora Goro ble bare 22 år gammel.

Anders og Berthe Holmby fikk fire døtre, Karen, Marte, Andrine og Ellen, samt tre sønner, Syver, Ola og Gunder.

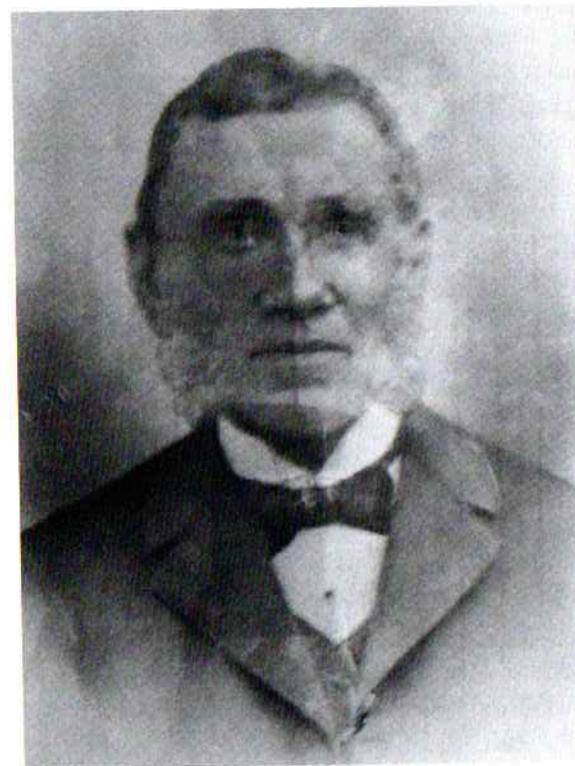
En gang Berthe Holmby var på besøk på Tangen gikk hun seg vill i Møkeråsen på hjemveien. Det fortelles at hun ba til Gud om at han ville hjelpe henne å finne veien hjem igjen, og det gjorde hun. Alle i bygda snakket om det etterpå.

Datteren Andrine var født på Skullerud og ble værende der all sin dag. Hun fikk en datter, Karen, med enkemannen Ole Olsen på Skullerud. Karen arvet både gården søndre Skullerud og store skogarealer. Hun giftet seg med sin slektning Hans Marenstuen, østre Skullerud. De fikk tre døtre, Anna, Karen og Alma. Anna døde i spanskesyken, Karen ble gift med Ottar Pramm fra Eidskog og Alma med Leif Bottilarud fra Austmarka.

Sønnen Syver ble gift med Karen Torbjørnsdatter Malmtorpet. De flyttet til Håkerud. Syver kjøpte Sør-Håkerud, Nordistua og Oppistua. Syver Haakerud må ha vært en mann med oppdrift og tiltak. Han var fysisk sterk og ble nesten 101 år gammel. Han har etterlatt seg flere barn.

Sønnen Ola Andersen Holmby, min bestefar, var født i 1836. Han giftet seg med enken Karen Kristiansdatter Karterudseter, født 1833. Hun hadde seks barn fra første ekteskap hvorav fire døde tidlig. To av barna, Arne og Anne, kom med til Holmby. Anne ble gift med Henrik Finsrud Bakken. Arne kom til Ingelsrud gård.

Ola og Karen fikk to barn, Karl Albert (min far), født 1873 og Mina, født 1877, døde i 1899.

Ole Andersen Holmby

Karl giftet seg med Johanne (Hanna) Amundsdatter Nytorpet (Kartbråten), født 1876, og de fikk fem barn: Mimi Amalie f. 1894, Oskar Alfons f. 1896, Jenny Kaspara f. 1898, Gunda Karoline f. 1900, og Karlmar Adolf f. 1902.

Min far døde bare 29 år gammel. Bestefar, Ola Holmby, var som en far for oss barna da far døde. Han var sterk som en bjørn. En gang kastet han en stor stein med en hånd nedover fra østsiden av huset. Flere menn kom og løftet på steinen og beundret hans styrke. Han var også en ener til å slå skrabben mellom steiner. Han brukte ljåspissen og håvet graset opp. Sto det gras igjen ved steina, brukte han kniven. Bestefar stelte pent med hesten sin, den sto blank og fin på stallen. Var det drikkekalas, kom nabokona oppe ved storbjørka og ropte: - Ola, kom og hjelp oss! Bestefar trippet lett oppover bakken, tok en slåsskjempe i hvert kne som han holdt som i en skruestikke. Han skjemtet og lo med kara, og det ble fred.

Bestefar ble kalt Søtosten for sitt gode humør, som min far arvet, og også navnet Søtosten.

Bror til min bestefar var Gunder (Gunnar) Holmby, født 1839. Han giftet seg med Maria Jonsdatter Forsnäs, Gräsmark. Gunnar kjøpte en stor gård i Gräsmark som het Kjär. Men han hadde bodd noen år på Holmby før han flyttet til Sverige. De fikk fem barn: døtrene Gina, Inga og Hanna, og sønnene Johan og Gustav. Johan og Gina flyttet til Oslo, Gustav og Inga til Amerika, og Hanna bodde hos sine foreldre til hun døde.

Gunnar var haugianer og forkynte Guds ord på begge sider av grensen. Jeg husker godt da han kom til Holmby på besøk. Da laget mor god mat til ham, og han fikk den beste sengen. Han satte stor pris på mor. Da Gunnar bodde på Holmby, slet hans kone Maria fælt. Det fortelles at hun bar to sneiser lo fra Viksneppen og opp til låven. Det så ut som Gunnar sparte seg selv og lot kone og barn arbeide. Derfor reiste fire av barna fra ham tidlig, de ville bort fra slitet.

Gunnar, som var haugianer, satte seg allerede som ung opp mot den norske kirkes lære, for det var mye katolisisme i kirken den gang. Dette ble omtalt blant kirkefolket, og det ble sagt at en 17-åring satte seg opp mot kirken.

Gunnars datter Gina giftet seg med en tysker, skreddermester Hans Jørgen Høy i Oslo. De fikk fem barn, Heine, Gunnar, Trygve, Harriet

og Elsa. Heine og Trygve døde tidlig. Gunnar flyttet til Argentina og Elsa til Amerika. Gunnars sønn Johan startet kjemisk/teknisk fabrikk i Oslo (med bl. a. skriveblekk), Eckell & Holmby. Han etterlot seg to sønner, Gunnar og Einar, og to døtre, Hedvig og Hildegard.

Leif Grusd beklager

12. november 1942 kom min søster, mor og jeg som flyktninger fra Oslo til Austmarka. Vi flyktet fra jødeforfølgelsene. I nattemørket gikk vi til fots fra området nær kirken og nordover langs Møkeren. Vi var helt ukjente, men hadde fått en veianvisning. Vi kom fram dit vi skulle, og familien Solbergseter på Tangen reddet livene våre. De hjalp oss til Sverige. Dette er vi evig takknemlige for.

I et nylig intervju med meg i bladet «Kvinner og Klær» (KK), er det en meget uheldig formulering som jeg beklager på det sterkeste. Om ankomsten til området vi trodde var Tangen, står det: «*De aller fleste av områdets bondestand består av nazister og nazisympatisører....*». Da dette ble oppdaget, var intervjuet allerede trykket i KK og også publisert på nett (12. april). Jeg har sannsynligvis uttalt meg litt overfladisk, og så er resultatet blitt helt feil.

Den siterte setningen er stigmatiserende for ei hel bygd. Jeg beklager dette dypt.

Under mine samtaler og besøk på Austmarka de senere år har jeg fått kjennskap til krigshistorien i bygda. Jeg har fått innsikt i motstandsarbeidet og innsatsen for oss og mange andre landsmenn på flukt under 2. verdenskrig.

I «Unge tidsvitner» har historikeren Birgit H. Rimstad gitt en korrekt framstilling av denne delen av min flukt:

«Det var blitt midt på natten da vi skimtet et hus. Vi visste ikke om det var dit vi skulle. Vi tok en kalkulert risiko da mor og en av mennene gikk fram til døren og banket på. -Det kunne vært nazister som bodde der. De sa det som det var, at vi var flyktninger. Mannen som åpnet, var tydelig «informert». Senere har jeg fått bekreftet at han var aktiv motstandsmann og het Olav Hustveit. -Han sa vi skulle til neste gård. Vi gikk videre og kom til slutt fram til familien som skulle hjelpe oss det siste stykket mot Sverige. Gården lå ute på et nes eller en tange, og

vi kunne skimte vannet rundt. Det skulle da også vise seg at gården het Tangen, Nordgarden Tangen. De som eide den het Laura og Hans Solbergseter.»

Det var sønnene deres, Henry Tangen og Einar Solbergseter, som fulgte oss fra Tangen til Bjørndalen og som rodde oss langs Varalden til grensen ved Mitandersfors.

Uten hjelpen fra familien på Tangen hadde ikke vi overlevd Holocaust.

På slutten av artikkelen i KK sies det at det var tilfeldigheter at jeg ble invitert tilbake til Tangen gård. Det var det nok ikke. Historiker Birgit Rimstad og Jens Berger Gjerstad fra Austmarka hadde lagt ned et enormt arbeide – med min veibeskrivelse som eneste grunnlag – for å kartlegge den ruten vi hadde tatt. De hadde funnet frem til Nordgarden Tangen og hadde snakket med to av døtrene derfra; Astrid Dahl og Martha Lønhøiden. Astrid husket at hun hadde tatt imot oss den natten og ville gjerne ha besøk av oss. Dessverre døde hun før jeg fikk truffet henne, men Martha har jeg hatt flere hyggelige møter med. Jeg har også fått besøke Nordgarden Tangen flere ganger.

Leif Grusd.

Ei spesiell taklampe i Orala

Martha Rognhaug har forært ei taklampe til Orala, og den fins det nok ikke maken til. Lampa er skåret ut i tre av en russisk krigsfange, trolig i Nord-Norge, under krigen.

Lampa havnet hos en brukthandler i Oslo, og Hagvald Nicolaisen kjøpte den der. Han solgte den videre ved en auksjon på Magnor til Nils Hansson i Sverige. Martha arvet den fra Nils Hansson sammen med en hankeskav og sigd fra 1700-tallet, og disse tingene befinner seg nå i Orala. Med taklampa fulgte også to lampetter laget av den samme krigsfangen.

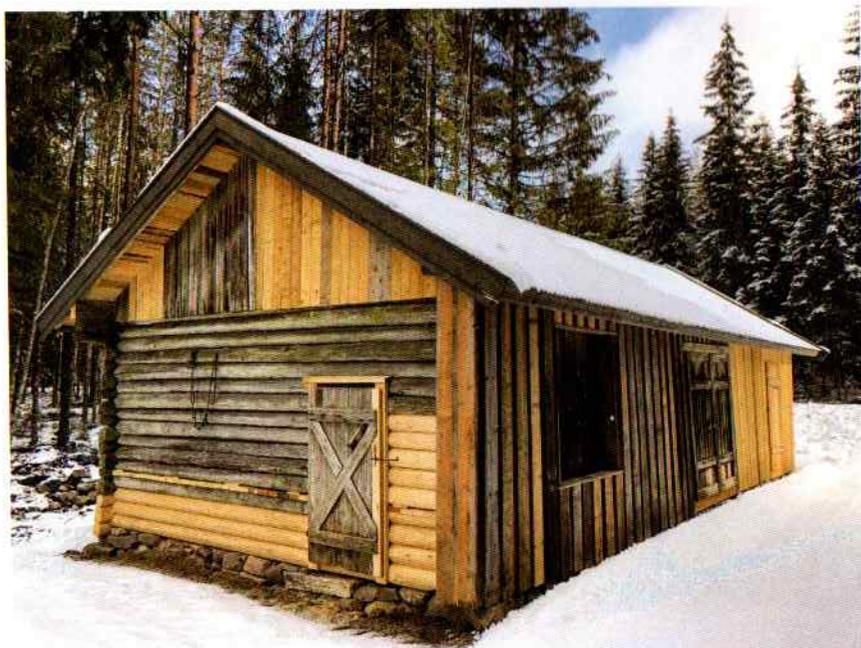
*Et kunstnerisk håndverk som pryder kjøkkenet i Orala.
Foto: Tove Embre.*

Låven i Søsætra restaurert

John Haget er eier av Søsætra, en plass ved grensen til Eidskog som opprinnelig var seter under Utgården. I vinter har John fått satt i stand låven der ved hjelp av tømrer Kjell Ove Karlstad.

Ifølge bygdeboka for Austmarka har det vært bosetning i Søsætra helt fra ca. 1750 og fram til 1960-tallet. Låven har trolig stått der siden de første slo seg ned der.

Restaureringen har kostet flere hundre tusen kroner, men John har fått noe støtte av Kongsvinger kommune og fra kulturminnefondet. Nå er låven og stua satt i god stand, og Søsætra står der som et vakkert feriested ved Sætertjernet og er godt bevart for flere tiår framover.

Låven ble ferdig restaurert i mars. Foto: Knut Sørby.

Kaldkjeldene skal fram igjen

Av Åge Sørmoen/Tor Solbergseter

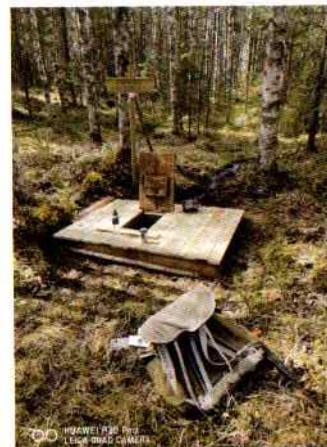
Det er ganske mange kaldkjelder/iler rundt om i våre skoger. Men det er ikke alltid så lett å finne dem. Noen er grodd igjen, og andre som før var kjent, er nå glemt.

Disse vannkildene var til nytte for mange tørste før i tida og bør også være det i dag for de som vandrer i skog og mark.

Historielaget er på jakt etter glemte/gjengroddde iler og vil merke dem på kartet og i terrenget. De må også renskes opp, så vannet kan drikkes. Til dette trenger vi hjelp fra våre medlemmer og andre som vet om kaldkjelder eller brønner som er tilgjengelige. De kan henvende seg til Tor Solbergseter, tlf. 915 40 433 eller Åge Sørmoen, tlf. 917 02 455.

Det viktigste er å merke kjeldene som ligger nær ferdselsårer. Vi har kommet i gang med å lokalisere noen og har gitt dem nummer på et grovt skissert Austmarka-kart.

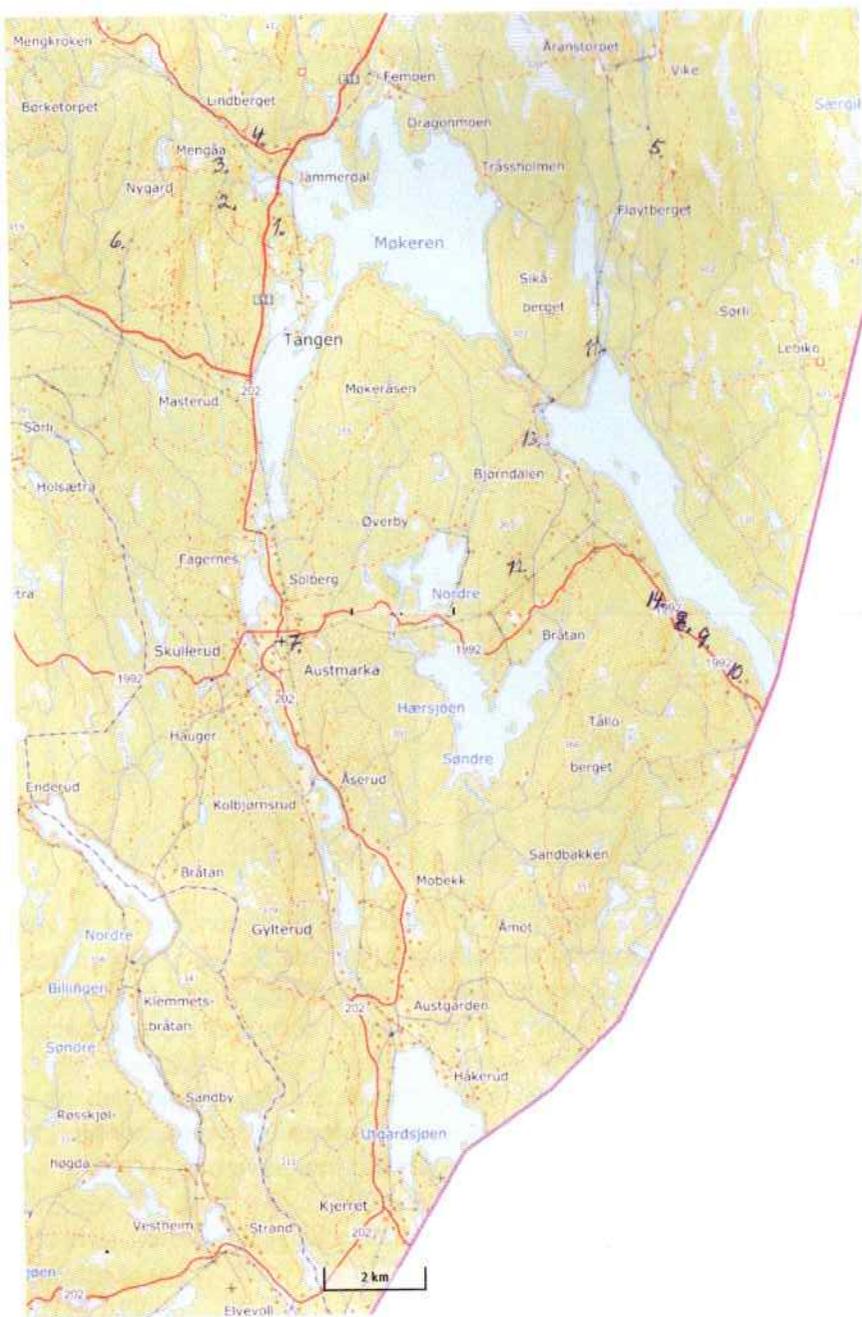
1. Nabbe-ila	8. Lisvingen-ila
2. Mengen-ila	9. Josoptorp-ila
3. Mengå-ila	10. Maridalkåk-ila
4. Slettmo-ila	11. Oset-ila
5. Fløtberg-ila	12. Kvistbru-ila
6. Tomteberg-ila	13. Bjørndalsvik-ila
7. Sunddam-ila	14. Østberg-ila

Bildene over viser Fløtberg-ila til venstre. Den ligger 200 meter vest for bilveg ved garasjen til Abborhøgda. Her har Tor gjort godt arbeid med å renske opp og å legge dekke over. Det ligger også ei ile nord i Fløtberg-jordet. Den er gjort om til brønn og brukes av hytteboeren der.

Bildet til høyre viser at ei ile med enkle midler kan kobles til ei vannkran. Den ligger ved Oset i nordenden av Varalden. Her kan badegjester og andre tappe kaldt, godt vatn hver sommer.

Vet du om ei kaldkjelde nær ferdselsveg, så meld fra, og den blir beskrevet i neste nummer av bladet vårt.

Det skjer noe med våre finnetorp

Av Åge Sørmoen

På Varaldskogen og Brandval Finnskog finner vi en skogfinsk bebyggelse som er ganske unik når det gjelder mengde av hus og deres bygningsmessige forfatning.

Interessen for å ta vare på finnetorpene har vært stigende de siste åra. Dette skyldes nok at eierne har fått en bevissthet om at de har en verdifull kultur å ivareta. Etableringen av Norsk Skogfinsk Museum har ført til at vi har fått et senter med faglig ekspertise og til en viss grad bistand med bevaring og restaurering. Det bør også nevnes at Riksantikvaren har fått øynene opp for at den skogfinske kulturen må bevares og at et antall finnetorp blir fredet.

La oss tenke at vi slår en sirkel på kartet over nordre del av Varaldskogen og sør-østre del av Brandval Finnskog. Med en radius på ca. 8 kilometer vil denne dekke de finnetorp som omtales nedenfor:

Viberget

Familien Rymoen har skjenket dette torpet på Brandval Finnskog til Skogfinsk Museum. Bygningsmassen her er i ganske bra forfatning, og det kan bli åpnet for at krefter i nærmiljøet bistår med å holde hus og kulturlandskap ved like.

Lauvhøgda

En godt bevart finnegard fra rundt år 1700. Også redskap og inventar er godt bevart her. Garden er i privat eie.

Nedre Øieren

Her finner vi den første bygningen som er fredet på norsk finnskog, nemlig badstua/røykstua med to røykovner. Eieren har innredet fjøset til overnatting for turister, og han har en stor samling av skogfinske gjenstander.

Orala

Stedet ble fredet i fjor høst med både hus og uteareal. Skogfinsk Museum er eier, og Austmarka Historielag står for drift og vedlikehold.

Blant de 15 bygningene i Orala er det også ei bygdesag. Denne har fått en omfattende restaurering og ventes å være klar for skur i løpet av dette året. Foto: Tove Embre.

Varaldskog nordre

I Nordgarden, som det kalles, er stabburet (bua) og badstua fredet. Her er arbeidet med restaurering i gang. Nordgarden var det opprinnelige hovedbøle til Varaldskogen. Statskog er eier, men hva det blir til med hus, eierforhold og forvaltning for denne plassen i framtida er usikkert.

Bua har fått en nødvendig opprusting. Foto: Tove Embre.

Lebiko

Lebiko eies av Statskog og driftes av Finnskogen Turistforening. Her er bygningene i god stand, og innmarka blir holdt i hevd. Flere turstier går innom dette stedet: Finnskogleden, Flyktningeruta, Sjutorp-vandringen og Finnskogrunden. Turistforeningen tilbyr overnatting her, og det er planer om at foreningen overtar som eier.

Kvåho

Her var det fast bosetting fram til 1980, og deretter har eierne, Statskog, leid finnetorpet ut som feriested. Nå står stedet tomt, og det trengs restaurering på flere hus.

Alle opprinnelige hus står fortsatt, unntatt badstua, som ble satt opp i 1930 etter at den gamle brant. Den er nå åpen for overnatting.

Abborhøgda

Som det første finnetorp i Norge med all bebyggelse er Abborhøgda blitt fredet. I fjor høst overrakte Statskog torpet til Fortidsminneforeningen sammen med en gave på en million kroner til restaurering. Restaurering av bygningene er allerede i gang. Det mest presserende ble gjort i høst. I løpet av våren er det drenert rundt våningshuset, og nå står utekjelleren for tur. Den må delvis mures opp på nytt, og det skal skje ved å holde kurs i gråsteinsmuring.

Utekjelleren i Abborhøgda. Foto: Tove Embre.

Varaldskog skole

Her står skolebygningen slik som da den ble reist i 1898. Da var det bare finskattede elever som gikk der. Skolen er i privat eie og brukes iblant til utstillinger og konserter. Den kan også brukes til møter, kurs og konferanser i finnskog-sammenheng.

Innenfor denne tenkte sirkelen finner vi også en rekke andre interessante finnetorp. Og i sentrum har vi Viker skole. Den er nå ubebodd, men i god stand og har i sin tid bl. a. vært leirskole for ungdom i Kongsvinger. Det er mulig at bygningen kommer på salg.

Som det går fram av det ovennevnte, er det mange forskjellige eiere og forvaltere av disse verneverdige torpene. Det er å håpe at de mange interessentene kan trekke i samme retning til beste for finnekulturen.

Det burde legges opp en felles strategi for hvordan denne skogfinske bebyggelsen skal tas vare på og presenteres for allmennheten. Og kunne det være en ide å samle de berørte parter for å se på en evt. bruk av Viker-skolen til kurs, konferanser, planlegging, overnatting m. v.?

Konfirmanter i Austmarka kirke 1970

Midtsidene

I 1969 var det ingen konfirmasjon på Austmarka. De som skulle konfirmeres da, måtte vente et år. Det hadde sammenheng med at det ble innført ungdomsskole i Kongsvinger kommune det året.

Første rekke fra venstre: Aina Nabben, Else Roverudseter, Torill Westbye, Åse Marie Østgård, Anne Skoglund, Inger Johanne Johnsrud.

Bakre rekke: Raymond Klarp, Rolf Amundsen, Thore Utgård, Ove Berg, Jan Monsrud, Arnfinn Mobekk, sogneprest Olav Bjartli, Roar Svartberg, Uno Dragonmoen, Tore Skoglund, Bjørn Skarnes, Tore Severin Fagernes, Egil Solbergseter, Roald Fauske.

Helsebot

*Tidlig, deilig sommerdag –
glemt er livets mas og jag.
Duggvått gress som dasker leggen,
og man aner duft fra heggen.*

*Hør, på fuglenes orkester –
på morgensiden mest de fester.
Er glad at også jeg er gjest
i denne store fuglefest.*

*Mitt våkne, åpne blikk
hviler seg mot sjøens flate –
der den som en sølvgrå gate
ligger skimrende i morgensolens blikk.*

*Sommormorgen gir meg hvile –
sølvgrå sjø skjenker trøst.
Naturens skjønnhet får meg til å smile,
og jeg glemmer at det fins en høst,
for i mitt indre taler evighetens røst.*

Norma H. Lindberget (2013).

'n Lars Silkisberget fra Brandval Finnskog

Av Axel Frithiofson

En sommardag i början av 20-talet befann sig signaturen jämte en kamrat på Kongsvinger järnbanestation, just som ett tog mot Solör avgick därifrån. När sista vagnen rullade förbi stationshuset kom en mycket lång och mycket välkänd medelålders person småspringande in på perrongen. Det var tydligt att han skulle ha varit med det bortilande kommunikationsmedlet. Hans rockskört satt prydligt upphängt på en flaska i bakfickan, och även andra tecken tydde på att han var tämligen i gungan. Ett ögonblick tittade han litet besviken efter tåget, men så spred sig med ens ett brett leende genom skäggstubben och han vände sig till en avmätt gammal herre med följande upplysning:

– Dom hade fu' itte greie på at je var her på Vinger kanskj – ellers bruker dom stött å bie nåa minutter.

Den gamle herrn, som stod och ögnade i en tidning, blev ännu mera reserverad, tog ett steg tillbaka och svarade kort:

– Jeg kjenner Dem ikke.

Den andres leende blev ännu bredare; han lyfte förbindtlig på sin gamla flottiga hatt och presenterade:

– 'n Lars Silkisberget frå Brandval Finnskog – fant tel kondisjona.

De närvarande, med undantag för den buttre herrn, fick sig ett gott skratt åt «fanten», som väl alla kände, troligtvis gjorde herremannen det också.

'n Lars, som tydligen var vid god kassa, ropade an en bil, vräkte sig flott i baksätet, lade upp benen på framsätets ryggstöd och avdunstade med orden:

– Je skal nukk komma tel Roveru je au!

Ja, sådan var han den gode Lars. Att vända en malör i en god spök var typisk för denna finnskogens glade skämtare, välkänd på bägge sidor gränsen, inte allenast för sin ständigt flödande humor utan också för sitt sorglösa, inte så alldeles exemplariska leverne. Otaliga är de historier som ännu i dag berättas både på norska och svenska sidan, signerade Silkis-Lars, som han populärt kallades. Många av dessa lämpar sig inte på pränt, ty Lars var ingen salongskämtare, även om det nu inte kan sägas att den s. k. hemligstämplade humorn var hans

gebit. Det var främst vardagens händelser och upplevelser han kommenterade på sitt obetalbara sätt, synnerligen då livets motigheter, som det anstår en äkta skämtare. Ty dessa kunde aldrig få Lars att hänga läpp. – 'n Lars klarer skuta i alle slags vär, brukade han säga. I replikskifte var det nog få som stod pall mot honom, ty en vrångare trut än Lars' fick man leta efter. Om någon blev hetsig i en dispyt med honom, det berörde honom inte ett jota. Lugn som en filbunke utdelade han sine dråpslag.

På de s. k. vilställen efter vägen Öjern – Roverud träffade man på Lars alltsom oftast, för det mesta naftadoftande och i god form när det gällde att reta gallfeber på kvinnfolken, något som han var specialist på när han fått en tår på tand. Lars var ingen charmör. Han uppträdde för det mesta orakad och ovårdad, trasig också om det knep, ty oftast startade han sina utflykter direkt från knoget. Läger man så till han grovkorniga skämt med särskild adress till fruntimren, så får man ju inte undra på att han inte var synnerligen älskad av dessa. De tog nog till både fant och buse när Lars' titelfråga kom på tapeten. Men innerst inne var Lars en ganska beskedlig och oförarglig person, alltid hjälpsam och beredd att bistå en behövande med litet mynt eller ett handtag. – Penger har je nukk, brukade han skryta. – Je ärber (arbetar) aldri för pengenes skyll, men en får mökka be're ifrå sä, om en ärber – å så får en gjära sej åv mä en del gamle filler. Lars var dock långa tider en ganska flitig arbetare, helst om han fick sin arbetsplats förlagt till någon avlägsen ort, där starkvaror var mera svåråtkomliga. Men han samlade nog sällan i ladorna. Så fort arbetet tog slut, blev det ordentliga rotblötor, oftast så länge som pengarna varade.

När Kongsvinger nya fästning byggdes, deltog Lars i arbetet. Efter en avlöning bredde han ut pengarna på ett bord i baracken och satt länge och funderade vad han skulle använda dem till. Han var i trängande behov av en ny kostym – men lika trängande var också behovet efter en «glad aften». Lars kunde inte komma till klarhet. Men så beslöt han att en gammal skärmössa, som låg på bordet, skulle få avgöra saken: om han snurrade iväg den utåt golvet och skärmen efter fallet pekade ner mot stan – ja, så var det tack och adjö med kostymen.

– Å däven i den lua, berättade Lars, ho skänkte mej en glad aften ho. Men je fick nå svinge iväg'a tre gonger fist.

Ja, som sagt, Lars var nu en gång sådan. Den saken var ingenting att göra åt.

Som ett prov på Lars' orubbliga lugn i alla situationer kan följande historia anföras: En vinter skaffade han sig häst och skulle förtjäna storkovan på timmerkörng. Men utrustningen var gammal och bristfällig. Just som han skulle starta gick selen sönder. Lars lappade hjälplig i hop den med ståltråd och satte igång på nytt. Efter en stund sprang ena skakeln tvärs av. Lars tog det med ro, gjorde upp eld och kokade kaffe. Han satte kelen i snön för att svala av den litet och gick för att hugga sig en lämplig «spjälk» till skakeln. När han kom tillbaka hadde kelen stjälpt och det mest av kaffet hade runnit ut. Lars slog upp en kopp åt sig, lutade så på kelen och värderade innehållet. Så vände han sig inåt skogen och hojtade:

– Du får komma hit du au, Gammal-Erik, dä blir nukk en halv kopp åt dä au – du ha stått i gött nå i förmiddas!

Ett par provbiter på Lars' snabb- och fyndighet i repliken är väl också på sin plats: En dag efter det de smala hjulsdoningarna blev i lag förbjudna i Norge, kommer han in i Öieren landthandel, iförd ett par ovanligt breda och klumpiga becksömsskor. – Dä va da fäle ting så breie skor du har da, Lars, säger Henrik, handelsmannen.

– Je har itte löv å gå på vägalinna mä smalere je! kom det rappt från Lars, som var en mycket storväxt person, och således inte kunde känna sig helt säker för nymodiga trafikpåbud.

Vid ett tillfälle var Lars sysselsatt med skogshuggning och råkade av någon anledning krångla yxan i det ena av halvkloten nedanför ryggen. En körare som forslade honom till kojnan, där han logerade, kunde inte avhålla sig från en stilla undran hur han kunde hugga sig på ett så svåråtkomligt ställe.

– Å, dette var fu itte hele væla för en hännu kär, svarade Lars.

Lars berättade en gång om den största lus han hade sett. Han slog inte av något på att den var stor som en kaffeböna. Åhörarna tvivlade. Men Lars vidhöll att lusen i fråga var ett ovanligt praktexemplar: – Däven partere mä hadde ho itte knapper på horna au!

Jag nämnde att Lars inte var så synnerligen gentlemannamässig mot kvinnfolken, när han fått en tår på tand. Men ett undantag skall jag dock notera:

Han kom en gång i ganska beskänkt tillstånd in på Laura Gjeldakers kafé i Öiermoen och pratade väl litet över det tillåtna med andra gäster medan han sörplade i sig kaffet. Den gode Laura fattade humör och gav honom en redig överhaling, som han under tystnad tog emot. När

han skulle gå öppnade han dörren till köket och sade stillsamt: – Du får da trø-høste dä me, Laura, at je itte ä här alle daer!

Något som Lars inte kunde tåla, var när folk oppträdde viktig och pretentiöst. Då kom giftgadden alltid fram. En gång kom han släntrande in på en fest- och danstillställning i skyttelokalen på Lunderseter, arbeidskledd, orakad och långhårig – och naturligtvis tämligen spritpåverkad. På tillställningen befann sig några ungdomar från «storbygda» (Hofoss), som varit i Oslo någon tid och fått bättre snitt på kläder och upprädnade än finnskogungdomarna. Dessa förstnämnda satt på ett ställe för sig själva, pratade oslomål och menade sig vara «fint» folk. Lars stod och vägde en stund vid dörren, fattade snart situationen – och så remnade hans skäggstubb i ett underfundigt leende. Han lade in en redig «skrå» och stegade så raka vägen fram till främlingarnas fridlysta plats och satte sig mitt emellan dem.

– Je får slø mä ner hos dør je – för je ä liksom litt stor på saka, je au! fyrade Lars av.

Vid ett tillfälle satt nedskrivaren bänkkamrat med Silkisberget på ett godståg på Solörbanan. Som godstågen plägar stannade det mycket länge vid stationerna, och jag tror det ibland stannade ute på linjen också. Just som Lars hävde ur sig några spydigheter om den lusiga farten, råkade konduktören komma och höra dem. – Syns De det går for dårli? sporde han.

– Ja, svarade Lars. Dessa gosståga skull'n f - - n skära mä jaga tå linna. Gissa om man skrattade något i den fullsatta vagnen.

Lars Silkisbergets sorglösa vandring genom jämmerdalen tog ett brått slut. Några år efter den omnämnde episoden på Kongsvinger järnvägsstation drunknade han i sjön Varalden. Hans eftermål blev väl skiftande. Många klandrade väl hans livsförande. Andre åter hade väl mildare omdömen om den glade livskonstnären, som med sin makalösa humor spred skratt och glädje omkring sig.

Nedskrivaren lärde sig känna Lars även som arbeidskamrat. Och en bättre sådan får man leta efter. Allt mitt är ditt var regeln han i arbetslivet aldrig gav avkall på. Vid närmare bekantskap fann man rätt snart det goda hjärtat bakom grovkornigheten, och man fann även allvarets ådra bakom skämtet.

Dette skrev Axel Frithiofson fra Lekvattnet i bladet Finnbygden nr. 1 1959. Axel skrev også mange dikt under pseudonymet Jonas i Lia.

Lars var fra Silkisberget, et lite finnetorp ca. en kilometer nordøst for Abrahamstorpet og så vidt inne på Brandval-sida. Om det som skjedde rundt drukningen kunne en lese i Kongsvinger Arbeiderblad fredag 28. november 1924:

«En trist drukningsulykke fant sted på Austmarka onsdag kveld idet den 50 år gamle Lars Silkisberget omkom i Varalden. Han kom fram til en plass og ba en dame ro seg over sjøen. Damen gjorde dette. Hun rodde ham fra vestsiden og til nordsiden av vannet, la inn i en vik like ved skytterhuset. Hun snakket da til den berusede mann, men fikk ikke noen greie på ham. Han var vel slett ikke sikker på hvor han var og hvem som var hos ham.

For å være aldeles sikker trakk vedkommende dame båten 5-6 meter opp på land.

Onsdag kveld kommer tolloppsynsmann Tidemansen forbi vika. Han fikk da se at det lå en mann ute i vannet. Mannen lå på bare grunt vann. En del av hans legeme, således den ene hånd og arm stakk opp av vannet. Men mannen var død. Den tilkalte lege kunne bare konstatere dette. Politiet ble varslet, og i går reiste lensmannsbetjent Hvamstad dit opp. Denne meddeler at først fant man en flaske hjemmebrent ved siden av mannen. Men ved ytterligere ransaking fant man to til. Betjenten mener at Silkisberget har vært så beruset at han ikke har hatt noen greie på seg. Han har åpenbart ment at han fremdeles var på vestsiden, har gått ned til båten igjen og har så falt i vannet. Han har så ikke vært i stand til å komme seg opp igjen.

Silkisberget var ungkar. Han arbeidet som tømmerhogger, bygget smådammer og tømmerkoier for Kiær & Co. Ellers tok han det arbeide som forekom. Han skildres som en meget dyktig arbeidsmann».

Hvis noen har historier etter Lars Silkisberget, vil redaksjonen gjerne ha beskjed.

Et gammelt hus dukket opp

Av Åge Sørmoen

Mange av dem som har ferdes vegen østover til Mitandersfors fikk se et overraskende syn ved Sunddammen i mars måned. Ved siden av vegen dukket det opp et gammelt værslitt hus etter avskogingen som da skjedde. Flere har lurt på hva slags hus dette er, og forklaringen er slik:

Foto: Knut Sørby

Dette er hvilebrakkka til sagbruket ved Sunddammen. Her ble det skåret planker og bord, og det ble også brent køl av avfallsvirket. Sagbruket var i drift fra ca. 1914 til 1964.

Skursesongen pleide å starte på nyåret og holdt på til utpå våren. Sagtrinsene og kjerraten som dro tømmeret opp til saga, ble drevet av

en lokomobil som i hovedsak ble fyrt med sagflis. I sesongen arbeidet det ca. 12 mann på saga, og det kunne bli skåret 20-25 tylfter tømmer om dagen.

Tidligere sto det et sagbruk lengre ned i vassdraget, ved utløpet til søndre Hær sjøen. Denne saga var eid og drevet av Carelius Larsmon, og den brant i juni 1910. Etter noen år satte Larsmon opp nytt sagbruk oppe ved Sunddammen. Etter hvert tok sønnen H. C. Larsmon over drifta, og de siste åra ble saga drevet av Ottar Pramm. Området eies i dag av Tor Eivind Pramm.

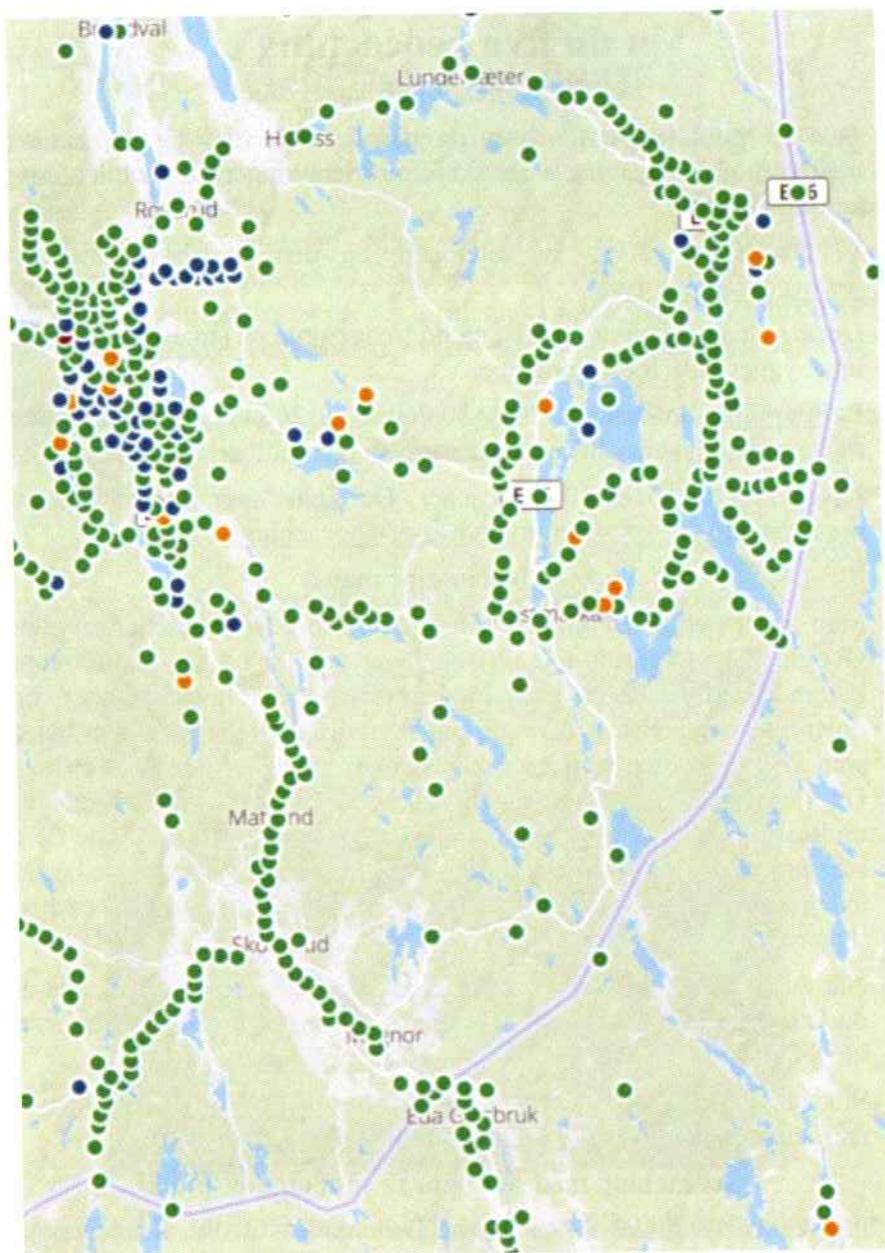

Mannskap ved Sunddammen sag 1942.

1. rekke fra venstre: Konrad Kjernsli, Olaf Høegh, Ola Skarnes (bas), Arthur Høegh, Ole Persvangan, Jens Øverby, Albert Kjensmo (køler).

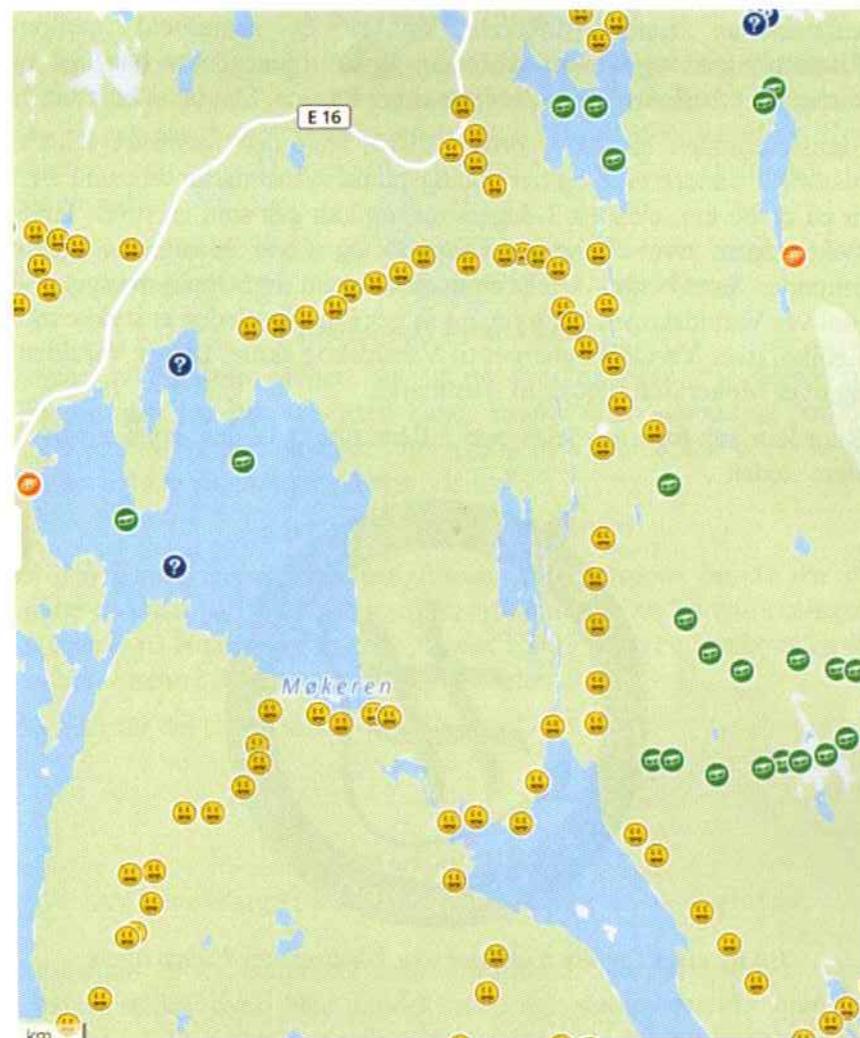
2. rekke: Martin Åberg, Sigvart Åberg, Hilmar Kjensmo, Einar Åberg, Bjarne Svendsen, Ingvald Neset.

3. rekke: Einar Wang, Andreas Øverby (køler), Helge Høegh.

Kartet viser 1.000 cacher i nærområdet.

I tillegg er det flere «striper» med cacher, som kan ta deg på flotte vandreturer innpå skogen.

Bildet viser cacher over Møkeråsen.

Historiske vandreruter

Er knyttet til **Finnskogrunden**. Turen går mellom finnetorp og andre kulturminner rundt Møkeren, og er et samarbeid mellom Riksantikvaren og Turistforeningen. Lokale geocachere har lagt ut cacher med beskrivelser av stedene langs ruta, ca. 86 i tallet bare her.

Finnskogrunden ble tatt i bruk i 2015, som den første av i alt 6 historiske vandreruter, og har utgangspunkt i Austmarka sentrum. Den er på ca 60 km, eller en 3-dagers tur, og kan gås som en runde langs fylkesvegen, over Toppenso, Høgmo og Øvre Masterud. Videre innunder Sæterberget, til Dronningens utsikt og Oppkjølberget. Så innover Varaldskogen til Orala, og følger Finnskogleden et stykke mot Lebiko, over Varaldskogberget til Varaldskog skole. Langs Varalden, og over Møkeråsen tilbake til Austmarka.

Ruta kan selvfølgelig deles opp i flere turer, da den krysser bilveg flere steder.

Bildet viser logoen til Historiske Vandreruter Finnskogen.

Postrute Varaldskogen

Følger den gamle postrute fra Asak-butikken hvor posten ble hentet, via Mittanderforsvegen til grensen, til Haugli og over Varalddammen til Østerby og Lebiko. Videre til Varaldskog skole og Wiker. Ruta

består av 54 cacher, men noen kan du bare få tatt ved å bruke stige! Du kan kjøre bil, sykle eller går langs denne ruta, og du vil finne fine beskrivelser av plassene underveis.

Vekterveien i Eidskog

Deler av den Wingerske Kongevei – Eskoleia – er restaurert som en del av Vektervegen, over 35 km med grusvei og sykkelstier. Den er et tur- og rekreasjonsområde og egner seg til sykling eller vandring. Den strekker seg fra Åbogen til Morokulien, og fra Vestmarka til Skotterud.

Langs veien er det lagt ut ca. 200 cacher, og hele turen er på 40 km. Vegen kan nås med bil flere steder, men er IKKE en bilveg!

Padling på Finnskogen

består av en serie cacher lagt ut på øyer og holmer i sjøene på Finnskogen. De kan nås med kano, kajakk eller svømming for de sprekeste «fiskene»! Noen er tilgjengelig på vinteren, når det er is på vannene, men da går man på egen risiko!

Kjerkevegen på Lunderseter

er den gamle ferdselsåren skogfinnene på Øiermoen brukte når de måtte til kirka på Lunderseter. Stien er blåmerket av Turistforeningen og starter på Nedre Øieren gård. Den er 15 km lang, og består av ca 40 cacher. Stien er ikke mye brukt, men er blåmerket.

Så gjenstår det bare å ønske alle: God tur!

Stolpejakt

Av Lene Margrethe Sætaberget, Lunderseter IL, O-gruppa

Stolpejakt er et lavterskel friluftslivstilbud, som arrangeres svært mange steder over hele landet, med en stadig økende grad av popularitet. Det som særpreger Stolpejakten, er at man trenger ingen forhåndskunnskap for å gjennomføre aktiviteten, det er heller ingen krav til fysikk og det er like engasjerende om man er 5 eller 90 år. Stolpejakt går ut på å finne stolper plassert i nærmiljø ved hjelp av enten kart eller applikasjon på telefon som viser vei helt frem. Man

registrerer besøk på stolpen enten ved å scanne QR-kode med mobilen, eller ved å skrive ned bokstavkoden på stolpen og registrere enten på nett, eller sende inn via post.

Stolpene er plassert med forskjellig vanskelighetsgrad, de enkleste er tilpasset rullestolbrukere, mens de vanskeligste er å finne i skogen et lite stykke fra sti.

De siste tre årene har DNT Finnskogen og Omegn tatt initiativ til et samarbeid om Stolpejakten i de seks kommunene som foreningen dekker. I år er det plassert 470 Stolper i distriktet, hvorav 10 stk. er å finne på Varaldskogen. Disse er plassert langs 5-torpsrunden i hovedsak, men utvidet til å inkludere Lebiko. Håper alle får en flott tur, og ikke minst får lyst til å teste ut Stolpejakt også flere steder.

Appen tur

Av Jan Dalbak

Litt info om appen «tur» som er en turorienteringsapp: Ved å laste ned denne appen vil man få tilgang til digitale poster i hele landet. Disse er sortert fylkesvis etter den gamle fylkesinndelingen. «Postene» ligger som regel på stier i skogen, så man trenger ikke gå i ulendt terreng for å finne dem. Når man kommer til punktet for den digitale posten, blir det gitt beskjed om å registrere seg. Da dukker det opp et spørsmål med fire svaralternativ (omtrent som en natursti). Svaret må da avgis innen ett minutt. Ved riktig svar gis det poeng i tillegg til det man får ved å finne posten. Dette er en fin måte å komme seg ut i naturen på, og denne appen gir turen en ekstra dimensjon. Det lønner seg å laste ned kartet mens man er på WIFI. Man må registrere seg med navn, e-postadresse og passord. Dersom spørsmålene ikke dukker opp når man registrerer posten, kan man prøve å slette appen og laste inn på nytt.

På Austmarka er det to poster i sentrum (skolen og Austbo). Langs Finnskogrunden er det 11 poster mellom Solbergseter og Solberg og 11 poster fra Sørumlia via Ø Holvatnet til Fagernes. God tur og lykke til med digitale poster!

Austmarka-nytt

- for 100 år siden

Veien Holmen – Mitandersfors. Vinger kommune har søkt Fylkesveistyre om å få utvide veibredden fra 3 til 4 meter. De økte omkostningene vil da beløpe seg til ca. 90 000 kroner, slik at sluttsummen kommer opp i ca. 160 000 kroner. Fylkesveistyre kan anbefale søknaden på betingelse av at Vinger kommune yter 90 000 kroner.

Hedemarkens Amtstidende, 19/4 1920.

Innbruddstyvene fra Østmarken samvirkelag dømt. De tre svenske innbruddstyvene som i begynnelsen av mars ble anholdt på Austmarka under en nattlig raid ved samvirkelaget der, fikk i dag sin dom ved Vinger og Odals forhørsrett. Dahlløv ble dømt til 10 måneders fengsel, Dahlgren og Vikborg hver 7 måneder. Alle 3 vedtok sin dom på stedet. Vikborg vil etter utstått straff bli transportert til Sverige og overlatt til de svenske myndigheter som også har et regnskap å gjøre opp med ham.

Indlandsposten, 21/5 1920.

- og for 50 år siden

«Mortkrig» i Fjørsjøen. Over 40 sportsfiskere deltok i dugnad for å beskatte bestanden av mort i Fjørsjøen på Varaldskogen. De hadde åtte båter og over 50 garn i sjøen. Fiskerne bommet med et par dager på datoen for mortleiken. Men de fikk likevel opp en god del mort og kunne levere 50 kg som var bestilt til krepsemat. I spissen for å organisere dette fisket var Magne Johannessen, Arvid Nabben, Tormod Aronstorp og Johan E. Lindberget.

Glåmdalen, 9/6 1970.

Utgiver: Austmarka Historielag
Organisasjonsnummer: 971 291 443
E-post: post@ austmarkahistorielag.no
Hjemmeside: www.austmarkahistorielag.no
Styreleder John Martin Øverby, tel. 414 29 139,
epost j-m-oeve@online.no
Kasserer Rolf Amundsen, tel. 993 95 700,
epost rolf.amundsen@gmail.com
Medlemskap koster 200 kr/år
Betales til: Austmarka Historielag,
postboks 38, 2227 Austmarka. Gironr. 1840.16.2962

Hvis du har flyttet eller skal flytte, vil redaksjonen gjerne ha beskjed

Redaksjon

Åge Sørmoen (ansv. red.), tel. 917 02 455, e-post asormoen@online.no
Vidar Pedersen, tel. 924 50 292, e-post vip@online.no

Stoff til neste nummer må leveres innen 15. august

Trykt hos Vinger og Glåmdal Trykkeri as, Kongsvinger
Opplag: 900